

ARTICLE INFO

Received: 24th September 2022

Accepted: 26th September 2022

Online: 29th September 2022

KEY WORDS

kapital, investitsiya, aksiya, deposit, investitsion holat.

“INVESTITSION MUHIT” NI RIVOJLANTIRISHNING MOLIYAVIY ASOSLARI.

Usmonova Shirin Shuxratovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali

"Buxgalteriya hisobi, soliq va moliya" kafedrasida assistenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7123009>

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekistondagi investitsion muhit, investitsiya haqida umumiy ma'lumot, kapitallar va ularning turlari, shuningdek ularni joylashtirishda ta'sir etadigan omillar, investitsiyalarni moliyalashtirish tizimi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

«Investitsiyalar» atamasi lotin tilidagi «invest» so'zidan olingan bo'lib, pul sarf qilmoq, qo'yimoq ma'nosini anglatadi. «Investitsiya» tushunchasi bir qator ma'nolarga ega bo'lib, foyda olish maqsadida aksiya, obligatsiya sotib olish, tovar ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan real aktivlarni sotib olish va ishlab chiqarish uchun sarflanishi tushuniladi, ya'ni investitsiyalar har qanday vosita bo'lib, pulning qiymatini saqlaydi yoki uning qiymatini ko'paytiradi va ijobiy daromadlar olishni ta'minlaydi. Investitsiya mamlakat iqtisodiyotini o'stirish va rivojlantirish uchun zarur bo'lgan mexanizmlardan biri hisoblanadi. Kapitalning joylashtirish shakllari turlicha bo'lib, qator omillar asosida farqlanadi, ya'ni kapital pul va buyum ko'rinishdagi kapitalga bo'linganligi uchun ushbu jihatlardan kelib chiqqan holda investitsiyalarni moddiy-buyumlar va pul ko'rinishidagi investitsiya turlariga ajratish mumkin.

Moddiy buyumlar deganda, ko'rinishidagi investitsiyalarga qo'yilayotgan ishlab

chiqarish va noishlab chiqarish obyektlari, mashina va uskunalar, moddiy zaxirani ko'paytirish uchun olingan tovarlar tushuniladi. Pul ko'rinishdagi investitsiyalarga investitsiyali tovarlarni ishlab chiqarishni ta'minlaydigan moddiy buyumlar ko'rinishdagi investitsiyalarga yo'naltirilgan pul mablag'lari kiradi. Investitsiyalar — aniq yoki noaniq, lekin ehtimoli bor risklar sharoitida kapitalni muayyan jarayonlarga, muayyan vaqtga bog'lash bo'lib, uning joriy qiymatini saqlash, kapitallashtirish va jamg'arilishini ta'minlash maqsadida moliyaviy va real aktivlarga maqsadli qo'yilma qilish jarayonidir.

Moliyaviy resurslarning turlariga qarab investitsiyalar quyidagicha shakllarda bo'ladi:

— shaxsiy mablag'lar, depozitlar, ulushlar, aksiyalar, obligatsiyalar va boshqa qimmatbaho qog'ozlar;

— harakatdagi (asbob-uskunalar va boshqa moddiy boyliklar) va ko'chmas (binolar, inshootlar, kommunikatsiya va boshqa boyliklar) mol-mulklar;

— mualliflik huquqlar, nou xau va boshqa (aqliy) boyliklar;

— yerdan, tabiiy boyliklardan va boshqa mol-mulklardan foydalanish huquqlari (nomoddiy aktivlar qiymati).

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, shakllaridan qat'iy nazar investitsiyalar kapitalni jamg'arish jarayonining natijasi hisoblanadi. Jamg'arish investitsiya qo'yishning asosi bo'lib, u qo'yiladigan investitsiyalarning hajmini belgilaydi.

Hozirgi iqtisodiy islohotlar sharoitida mamlakat milliy iqtisodiyotini modernizatsiyalash, mahsulot ishlab chiqarish sur'atini o'stirish va mamlakatning eksport saiohiyatini oshirishga qaratilgan iqtisodiy siyosat iqtisodiyotdagi investitsion faollikni jonlantirishni talab qiladi. Shu nuqtayi nazardan amalga oshirilgan islohotlar natijasida keyingi yillarda iqtisodiyotdagi barqaror o'sish jarayonlari kuzatildi va eksportga mahsulot ishlab chiqarish ko'lamining kengayishi hisobiga to'lov balansining ijobiy savdosi natijasiga erishildi. Hukumatimiz tomonidan yaratilgan qulay investitsion muhit natijasida milliy iqtisodiyotimizga kiritilayotgan investitsiyalar tarkibida yuqori texnologiyalarga asoslangan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ko'lami kengayib bordi. Shuningdek, mavjud investitsion resurs salohiyatimizga asoslangan holda ichki investitsiyalarni jalb qilish sur'ati ham ortib bordi. Korxonalarining investitsion faoliyatini rivojlantirish istiqbollarini investitsion dastur doirasida hamda alohida ilmiy asoslangan loyihalarni ishlab chiqish orqali amalga oshiriladi. Investitsion loyihalar turli shakl va mazmunga ega bo'lib, ular korxonalarini barpo etish, turli obyektlarni qurish, iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik va

boshqa maqsadlarni amalga oshirishga yo'naltiriladi. Investitsion faoliyat bozor iqtisodiyoti sharoitida tadbirkorlik faoliyati bo'lib, u investitsion bozorda amalga oshiriladi, u obyektلامي real investitsiyalash, moliyaviy investitsiyalash innovatsion investitsiya bozorlariga bo'linadi. Investitsion bozor faoliyati va taklif, baho, raqobatbardoshlik kabi moliyaviy ko'rsatkichlar bilan harakterlanadi.

Investitsion bozorni o'rganish, odatda, quyidagi ketma-ketlikda amalga oshiriladi:

— investitsion bozor makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning rivojlanishini bashorat qilish va baholash (investitsion iqlimni baholash);

— hududlarning investitsion holatini bashorat qilish va baholash;

— iqtisodiy tarmoqlarning investitsion jozibadorligini bashorat qilish va baholash;

— alohida investitsion loyihalarni baholash va investitsion bozorning bo'g'inlarini o'rganish;

— korxonalar investitsion strategiyasini qayta ishlash;

— korxonalarda samarali investitsion portfelni shakllantirish, real kapital qo'yimalarni va moliyaviy hamda innovatsion investitsiyalarni qamrab olgan holda;

— korxonalar investitsion portfelini boshqarish (diversifikatsiya, kapitalni qayta investitsiyalash va boshqalar). Investor doimo investitsion bozorni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni tahlil qilishdan boshlaydi.

Bozor sharoitida investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish yo'nalishlari O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotni barqarorlashtirish korxonalar ishlab chiqarishni rivojlantirish uchun bir qancha tadbirlar hamda investitsiya dasturlari va

loyihalarini ishlab chiqilmoqda. Hozirgi paytda investitsiyalarning tashkil etish va moliyalashtirish investitsiya siyosatining quydagi yo'nalishlariga asosan amalga oshirilmoqda:

— tashqi iqtisodiy faoliyatni yanada erkinlashtirish borasida aniq maqsadni ko'zlab siyosat o'tkazish, tovarlarni eksport qilishda xorij investitsiyalari uchun o'z daromadlaridan foydalanishlarida birmuncha imtiyozlar tartibini joriy etish;

— xorijiy investitsiyalari asosan kapital manbalarini Respublika iqtisodiyotiga jalb etish uchun huquqiy, ijtimoiy, iqtisodiy shartsharoitlarini yanada takomillashtirish;

— O'zbekistonga jahon talablari darajasidagi texnikalar olib keladigan iqtisodiyot tizimni rivojlantirishga yordam beradigan xorij investitsiyalariga nisbatan ochiq eshiklar siyosati o'tkazish. Hozirgi sharoitda Respublikada investitsiya bazasini rivojlantirish va chuqurlashtirish islohotlar strategiyasining muhim sharti bo'lib qoldi. O'zbekiston Respublikasi bir qancha rivojlangan mamlakatlar bilan qo'shma korxonalar barpo etmoqda. Hamkorlikda ishlab chiqarilgan mahsulotlar va tovarlar ichki bozorni ta'minlamoqda va eksport qilinmoqda. Ma'lumki, investitsiyalar budjet tomonidan yoki budjetdan tashqari manbalar tomonidan moliyalashtirilishi mumkin. Budjet tomonidan investitsiyalarni moliyalashtirilishiga umumdavlat va mahalliy budjetlarning loyihalarni moliyalashtirish nazarda tutiladi.

Hozirgi sharoitda O'zbekiston Respublikasi miqyosida investitsiya dasturlari qabul

qilinayotgan bo'lib, ularni moliyalashtirishda moliyaviy institutlar, markazlashtirilgan pul fondlarining ahamiyati yuqori bo'lmoqda. O'z mablag'lari manbasi investitsiyalarni moliyalashtirishning eng ishonchlisi hisoblanadi. Har bir tijoriy korxonaga o'zini-o'zi moliyalashtirishga doimo intiladi. Chunki bunda moliyalashtirish manbasini qidirish va bankrotga uchrash kabi ortiqcha tashvishlar kamayadi. Bundan tashqari, o'zini-o'zi moliyalashtirish korxonaning yaxshi moliyaviy ahvolidan dalolat beradi. Har bir korxonaning asosiy o'z mablag'lari manbasi bo'lib, bu sof foyda va amortizatsiya ajratmalari hisoblanadi. Iqtisodiyotni rivojlantirish, ishlab chiqarishni tarkibiy jihatdan o'zgartirish va modernizatsiya qilish borasida ustuvor vazifalarni amalga oshirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan g'oyat muhim loyihalarni moliyalashtirish strategik muhim ahamiyatga ega bo'lgan korxonalar, awalo iqtisodiyotning bazaviy tarmoqlari korxonalarini yangilash va texnik jihatdan qayta qurollantirish dasturlarini kreditlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, o'tgan yilda investitsiyalarni jalb etish borasida erishilgan natijalar mamlakatimizdagi investitsiya muhitining yanada yaxshilanganligidan, bu esa o'z navbatida iqtisodiyotdagi muhim tarkibiy o'zgarishlarni izchil amalga oshirish imkoniyatining kengayganligidan darak beradi.

References:

1. O'zbekiston Respublikasining «Investitsiya faoliyati to'g'risida»gi qonuni. 1998-yil 24-dekabr.

2. O'zbekiston Respublikasining «Chet el investitsiyalari to'g'risida»gi qonuni. 1998-yil 30-aprel.
3. O'zbekiston Respublikasining «Chet ellik investorlar huquqlarining kafolatlari va ularni himoya qilish choralari to'g'risida»gi qonuni. 1998- yil 30-aprel.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni «Bozor islohotlarini chuqurlashtirish va iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish sohasidagi ustuvor yo'nalishlar amalga oshirilishini jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida». Toshkent. 14.06. 2005-yil.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Tadbirkorlik subyektlarini huquqiy himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida. Toshkent. 14.06. 2005-yil